

فصلنامه علمی (مقاله علمی - پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال دوم، شماره دوم، (پیاپی ۶)، تابستان ۹۸، صص ۳۲۸-۳۰۳

فرهنگ افزایی دینی و اجتماعی بر جامعه از طریق سیاست‌گذاری فرهنگی (نمونه مورد مطالعه: شهر تهران)

سید علی نیاکیانی تهرانی^۱
تاریخ دریافت: ۹۸/۳/۱۵
محمد رضا قانلی^۲
تاریخ پذیرش: ۹۸/۴/۲۰
ارسلان قربانی^۳
رضا سیمبر^۴

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش سیاست‌گذاری فرهنگی بر دینداری اجتماعی شهروندان تهران می‌باشد. تحقیق حاضر، به لحاظ هدف، یک مطالعه کاربردی و به لحاظ زمانی، چون به یک برهه زمانی خاص مربوط است، مقطعی بود. از نظر گردآوری داده‌ها، یک بررسی پیمایشی بود. جامعه آماری این تحقیق، شهروندان شهر تهران بود که برای انتخاب نمونه از جدول مورگان استفاده شد. تعدادی از خانوار به روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته و نیز مصاحبه بود و پس از جمع‌آوری داده‌ها، اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد پردازش قرار گرفت. طبق نتایج حاصل از پژوهش بین میزان شناخت از سیاست‌گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی شهروندان تهران رابطه‌ای وجود دارد آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده (sig=0.000) و در دینداری مؤثر است و سوال‌های فرعی پژوهش نشان می‌دهد که میزان شناخت مردم از سیاست‌گذاری فرهنگی و دینداری بالاتر از حد متوسط است.

کلید واژگان: تهران، دینداری اجتماعی، سیاست‌گذاری فرهنگی، شهروندان.

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی - سیاست‌گذاری عمومی، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران

^۲ استادیار گروه علوم سیاسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی شیراز، ایران. (نویسنده مسئول)

^۳ استاد گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه خوارزمی، ایران

^۴ استاد تمام گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان

دین به عنوان یکی از مهمترین نهادها در طول تاریخ پرفراز و نشیب بشریت، دوران افول و صعود زیادی را تجربه کرده است. دین یک پدیده جدید نیست و از روزی که بشریت پا به عرصه وجود گذاشت و زندگی جمعی خود را آغاز نمود، همواره با او بوده است. کشفیاتی که باستان شناسان از اشیاء و دفینه‌های گذشتگان انجام داده‌اند و همچنین نقاشی‌هایی که از روی دیوار غارها به دست آمده است، همگی حکایت از آن دارد که در زمان‌های خیلی دور، مردان و زنان در نقاط مختلف کره زمین نوعی تجربه و آگاهی دینی داشته‌اند و دین همواره جزء جدایی‌ناپذیر حیات جوامع بوده است. دینداری یکی از عوامل مؤثر بر رفتار و نگرش انسان‌ها در جوامع گوناگون است و از مهم‌ترین پدیده‌هایی است که پژوهشگران علوم اجتماعی به آن توجه کرده‌اند. «هدن» معتقد است که دینداری عامل اساسی اجتماعی شدن و انسجام فکری، عملی و جهت‌گیری در رفع مشکلات، پدیده‌ها و مسایل اجتماعی است (آزادارمکی و زارع، ۱۳۷۰: ۱۶۰).

در جامعه ایران که در حال گذار از فرهنگ سنتی به فرهنگ مدرن می‌باشد، به واسطه دگرگونی و تحولات سریع اجتماعی، ارزشها و هنجارها نیز به سرعت دستخوش تغییر هستند و این امر، آگاهی، نگرش و عقاید افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهند؛ بنابراین ممکن است شاهد یک نوع سردرگمی و یا تناقض در ارزشها و هنجارهای افراد باشیم، به گونه‌ای که می‌توان این تغییر و تحولات را به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل پیش روی جامعه ایران قلمداد کرد. جامعه ایران جامعه‌ای مذهبی است و سبک زندگی شهروندان ایرانی تا حد زیادی از آموزه‌های دینی تأثیر پذیرفته است. با توجه به این که بعد از انقلاب در کشور، بر موضوع دینداری افراد جامعه و تقویت آن تأکید اساسی گردیده است و ماهیتا انقلاب ایران با پسوند اسلامی (دینی) همراه بود، بنابراین در طی دهه‌های اخیر و بویژه از دهه هفتاد، سیاستی بنام سیاست فرهنگی بنیان نهاده شد.

در پژوهش حاضر در نظر است، ضمن بررسی و تحلیل این سیاست، به رابطه سیاست‌گذاری فرهنگی و دینداری بخشی از جمعیت کشور یعنی شهروندان تهران پرداخته گردد. در واقع هدف اصلی، تعیین رابطه بین میزان شناخت شهروندان تهران از سیاست‌گذاری فرهنگی و میزان دینداری اجتماعی آنان است. سوال اصلی پژوهش حاضر، این است که آیا بین میزان شناخت شهروندان تهران از سیاست‌گذاری فرهنگی و میزان دینداری اجتماعی آنان رابطه وجود دارد؟

تحقیق حاضر، به لحاظ هدف، یک مطالعه کاربردی^۵ و به لحاظ زمانی، چون به یک برهه زمانی خاص مربوط است، مقطعی^۶ بود. از نظر گرد آوری داده ها، یک بررسی پیمایشی^۷ بود. جامعه آماری این تحقیق، شهروندان شهر تهران بود که بر اساس آمار مستند مرکز آمار ایران، جمعا خانوار را شامل می گردید. برای انتخاب نمونه از جدول مورگان استفاده شد. تعداد ۱۹۴ خانوار به روش خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. پاسخگویان (نمونه آماری) سرپرستان و اعضای خانواده خانوارهای منتخب بودند که بطور سیستماتیک انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه محقق ساخته و نیز مصاحبه بود. پرسشنامه ها شامل سوالات دموگرافیک و گویه های دینداری بود. ۸. این پرسشنامه حاوی ۳۳ سؤال بود و دینداری را در ۴ بعد اعتقادی (۱۰ سؤال)، تجربی (۶ سؤال)، مناسکی (۹ سؤال) و پیامدی (۸ سؤال) مورد سنجش قرار داد (گلاک و استارک، ۱۹۶۵). سراج زاده اعتبار درونی این ابزار را مورد بررسی قرار داد که تمام ابعاد این پرسشنامه دارای همبستگی متوسط تا قوی با ارزیابی افراد از دینداری شان بود. برای آزمون اعتبار مقیاس، هم روش اجرای مجدد مقیاس و هم روش پایداری درونی به کار رفت. ضریب آلفای استاندارد شده ۰/۶۳ و ضریب همبستگی نمرات نوبت اول و دوم ۰/۸ بود و پرسشنامه سیاست گذاری فرهنگی شامل ۲۹ سؤال است و برای آزمون اعتبار مقیاس، هم روش اجرای مجدد مقیاس و هم روش پایداری درونی به کار رفت و میزان همبستگی ۰/۸۵۲ به دست آمد. پس از جمع آوری داده ها، اطلاعات با استفاده از نرم افزار SPSS مورد پردازش قرار گرفت.

پیشینه تجربی

مروری بر پژوهش های انجام شده حاکی از آن است که در مطالعات متعددی که در زمینه دینداری انجام شده است، ارتباط بین دینداری و سیاست گذاری فرهنگی مورد توجه قرار نگرفته است؛ اما در زمینه دینداری افراد، پژوهش هایی در داخل و خارج کشور انجام شده است. سراج زاده در پژوهشی تحت عنوان سنجش نگرش ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت آن برای نظریه سکولار شدن است که بر روی دانش آموزان سال سوم دبیرستان شهر تهران انجام

^۵ پژوهشی است که با استفاده از نتایج تحقیقات بنیادی به منظور بهبود و به کمال رساندن رفتارها، روش ها، ابزارها، وسایل، تولیدات، ساختارها و الگوهای مورد استفاده جوامع انسانی انجام می شود. هدف تحقیق کاربردی توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. در اینجا نیز سطح گفتمان انتزاعی و کلی اما در یک زمینه خاص است.

^۶ در روش مقطعی (Cross Sectional) گرد آوری داده ها درباره یک یا چند صفت در یک مقطع زمانی خاص. انجام میگیرد

^۷ در این نوع تحقیق هدف بررسی توزیع ویژگیهای یک جامعه است و بیشتر تحقیق های مدیریت از این نوع می باشد. در پژوهش پیمایشی پارامترهای جامعه بررسی می شوند. در اینجا پژوهشگر با انتخاب نمونه ای که معرف جامعه است به بررسی متغیرهای پژوهش می پردازد.

^۸ - اطلاعات دموگرافیک شامل سئوالاتی در مورد سن، جنسیت، رشته تحصیلی و وضعیت تأهل بود. پرسشنامه استاندارد گلاک و استارک نیز جهت سنجش نگرش مذهبی و وضعیت دینداری مورد استفاده قرار گرفت.

شد نشان داد که گرایش‌های دینی مناطق شمالی کمتر از مناطق جنوبی بوده است و همچنین رابطه معکوس بین طبقه اجتماعی و دینداری وجود داشت. در زمینه ابعاد دینداری نیز بعد اعتقادی قوی‌تر از سایر ابعاد و نمره ابعاد پیامدی و مناسکی به مراتب پایین‌تر بود (سراج زاده، ۱۳۷۵). رجب‌زاده (۱۳۷۹) نیز در پژوهشی با نام «دانشگاه، دین، سیاست» نشان داده که با افزایش گرایش دانشجویان به علم، گرایش آن‌ها به دین سنتی و باور آن‌ها به مرجعیت روحانیت و مناسک دینی کاهش می‌یابد. نتایج پژوهش توسلی و مرشدی (۱۳۸۵) در زمینه سطح دینداری و گرایش‌های دینی دانشجویان فنی، نشان داد باورهای دینی دانشجویان در حد بالا و پایبندی آن‌ها به انجام دادن مناسک فردی دینی در حد متوسط به بالایی بود، اما پایبندی آن‌ها به انجام دادن اعمال جمعی دینی در حد کم ارزیابی شد. همچنین گرایش به دین خصوصی، برخورد گزینشی با دین و گرایش به تکثرگرایی دینی رواج زیادی بین دانشجویان داشت. تامنی در پژوهشی با عنوان «نوسازی و پالایش دینی: اسلام در اندونزی» که بر روی نمونه‌ای شامل ۱۶۶۷ نفر از ساکنان جوانس انجام گرفت، نشان داد که آموزش و اندازه اجتماع با کاهش دین عامه مردم و افزایش شبکه‌ای در نسبت مسلمانانی که درگیر اصول‌گرایی مذهبی هستند در ارتباط است. همچنین بیان می‌دارد که نوسازی، پالایش دینی را تسهیل می‌کند و البته نه چندان به این دلیل که افراد مدرن اعتقادی به تلیف عقاید ندارند، بلکه به این دلیل که اعمال جادویی را کنار می‌گذارند (تامنی ۱۹۸۰). مطالعه پوریوسفی (۱۹۸۴) در مورد سنجش دینداری دانشجویان مسلمان شیکاگو نشان داد که دانشجویان از دینداری بالایی برخوردار هستند و دینداری دانشجویان در دو بعد اعتقادی و عاطفی بیش از دو بعد پیامدی و مناسکی است (پوریوسفی، ۱۹۸۴). نتایج پژوهش «لویت» در زمینه جامعه‌پذیری گروهی از بچه‌ها در ارتباط با زمینه خانوادگی - مدرسه‌ای و اجتماعی آن‌ها نشان داد که بیشتر مادران اظهار داشتند که بین عقاید مسیحیت و زندگی روزمره هیچ‌گونه ارتباطی وجود ندارد و این در حالی است که مادران و دختران مذهبی‌ترند. همچنین در سنین ۱۳-۱۲ سالگی ۴۷ درصد دختران به کلیسا رفته‌اند در حالی که فقط ۵ درصد پسران در این سنین به کلیسا رفته‌اند. (لویت، ۱۹۹۵). سی‌جی بایر و آر. ای. رایت (۲۰۰۱) در یک فراتحلیل در زمینه اثر دین بر جرم و جنایت، نشان دادند که رفتارها و اعتقادات مذهبی و دینی اثر بازدارندگی متوسطی در رفتار جنایی افراد دارند (بایر و رایت، ۲۰۰۱). کروکت و وواس (۲۰۰۶) در مقاله‌ای با استفاده از داده‌های پیمایش پانل خانگی انگلیسی و پیمایش‌های نگرش اجتماعی انگلیس به بررسی این نظر می‌پردازد که آیا ممکن است اعتقادات دینی، حتی در صورت کاهش گرایش به کلیسا، همچنان قاطع باقی بمانند. شواهد نشان داد که همانطور که گرایش به کلیسا کاهش یافته، عقاید مذهبی نیز در دو جنبه اساسی تعلق مذهبی، یعنی وابستگی و گرایش مذهبی، کاهش یافته است (کروکت و وواس ۲۰۰۶).

در مطالعات دین شناختی، علاوه بر کارکردهای اجتماعی آن چون انسجام بخشی، تسهیل در امر جامعه‌پذیری، تعریف ارزشها و هنجارهای اجتماعی، ارائه نظم اخلاقی و تحکیم عواطف مشترک، تقویت پایه‌های کنترل اجتماعی، مشروعیت بخشی به تنظیمات جمعی، جهت‌دهی به نهادهای اجتماعی، تنظیم و هدایت تغییرات اجتماعی، به کارکردهای فردی و روان شناختی آن نیز تأکید می‌گردد که در این راستا می‌توان به تسکین آلام، کاهش نومییدی، افزایش تحمل پذیری، غلبه بر ترس از مرگ، فراهم آوردن کانونی برای اتکاء و سرسپردگی تأکید نمود. دورکیم با توجهی که نسبت به دین در جوامع کوچک و سنتی از خود نشان داد، قسمت قابل توجهی از دوران اندیشمندی خود را به دین اختصاص داد اثر او تحت عنوان صور ابتدایی حیات دینی هنوز یکی از برجسته‌ترین آثار در زمینه‌ی جامعه‌شناسی دین است و او در این کتاب به تشریح نظریات خود در مورد دین پرداخته است. او دین را با نابرابریهای اجتماعی یا قدرت پیوند نمی‌دهد، بلکه پیوندش را با ماهیت نهادهای اجتماعی یک جامعه برقرار می‌سازد وی بر پایه مطالعه‌ی توتیمسم در قبایل استرالیایی، اظهار می‌کند که توتیمسم، بیانگر دین، در ابتدایی ترین و ساده‌ترین شکل خود است.

دورکیم معتقد است که شرکت کنندگان در مناسک جمعی حس می‌کنند که با انجام دین اعمال از وقوع یک امر ناخوشایند جلوگیری می‌کنند و شرایط رسیدن به یک وضع مطلوب را فراهم می‌کنند، اما نتیجه‌ای که از انجام این مناسک حاصل می‌شود، چیزی غیر از تصورات و تفاسیر افراد است. در واقع دورکیم به تصورات و تفسیر افراد بها نمی‌دهد و همین جاست که هملیتون بر دورکیم نقد وارد می‌کند، چرا که به اعتقاد وی تصورات و تفسیرهای افراد نیز حائز اهمیت است. (هملیتون، ۱۳۷۷: ۱۷)

کارکردهای دین:

الف) کارکرد انسجام بخشی دین: باتوجه به نظریه‌های کارکردگرایان، دین احساس اشتراک و وحدت اجتماعی را برانگیخته، همبستگی گروه را تحکیم می‌بخشد. دین همچنین با ایجاد یک روح جمعی، شور و شوق مذهبی و گسترش احساسات همگانی از طریق مناسک و مراسم جمعی می‌تواند زمینه‌های لازم برای پیوند میان اعضا و انسجام اجتماعی را فراهم آورد. آیین‌های مذهبی مردم را گرد هم می‌آورند و بدین‌سان پیوندهای مشترکشان را دوباره تصدیق می‌کنند و در نتیجه، همبستگی اجتماعی را تحکیم می‌بخشند. با تکیه بر کارکرد انسجام‌بخشی و تقویت پیوندهای اجتماعی است که دین می‌تواند در گسترش پیوند میان فرد با اجتماع مؤثر باشد. طبق این رویکرد، از یک طرف آموزه‌های دینی مبنی بر برقراری روابط و تعاملات گسترده با دیگران باعث می‌شود که دینداران گرایش بیشتری به گسترش ارتباطات اجتماعی و ارائه حمایت اجتماعی داشته باشند

که این امر به نوبه خود به دریافت حمایت اجتماعی بیشتری از سوی اطرافیان منجر خواهد شد. از طرف دیگر، نفوذ اجتماعی دین در جامعه باعث شده که افراد دیندار علاوه بر شبکه‌های اجتماعی معمول مثل خانواده، خویشاوندی، دوستانه و شغلی در شبکه‌های اجتماعی دینی نیز عضویت پیدا کرده و به این ترتیب دارای شبکه اجتماعی گسترده‌تری در مقایسه با افراد کمتر دیندار گردند؛ بنابراین، گسترش تعاملات اجتماعی و عضویت در شبکه‌های اجتماعی گسترده، زمینه‌ساز برخورداری از حمایت اجتماعی بیشتری برای افراد دیندار می‌شود. بدین ترتیب، دین با پیوستن مؤمنان به اجتماع گسترده‌تر و گسترش شبکه حمایتی آنان نقش مثبتی در ارتقای سلامت اجتماعی آنان ایفا می‌کند.

ب) کارکرد معنا بخشی دین: هرچند که وبر و برگر نیز مانند کارکردگرایان به کارکردهای اجتماعی و انسجام‌بخشی دین توجه دارند، اما تأکید آنها بیشتر بر روی کارکرد معنا بخشی و غایت‌گرایی دین است. از دیدگاه این نظریه‌پردازان، دین علاوه بر کارکردهای دیگر، فراهم آورنده معنا در برابر جهانی است که پیوسته به بی‌معنایی گرایش دارد. دین با توجیهی که از رنج و شوربختی می‌کند، یکی از نیازهای ژرف و عام بشر را برآورده می‌سازد. شوربختانی که رنج می‌برند، به شدت نیاز دارند که رنج و بدبختی‌شان را به گونه‌ای توجیه کنند که جنبه تصادفی نداشته باشد، بلکه جزئی از یک الگوی معنی‌دار و نظم عادلانه باشد. دین پاسخی است به دشواری‌ها و بی‌عدالتی‌های زندگی و می‌کوشد تا این ناکامی‌ها و تجربه‌های بشر از نابرابری و بی‌عدالتی را توجیه کند و در نتیجه انسان‌ها را قادر به کنار آمدن با آنها می‌کند. دین بر آن است تا نشان دهد که این واقعیت‌ها (بی‌عدالتی‌های آشکار) تنها به ظاهر وجود دارند و اگر انسان نظر گسترده‌تری به آنها داشته باشد، در می‌یابد که حتی همین بی‌عدالتی‌ها نیز الگوی معنی‌داری دارند. توجیه این واقعیت‌ها بدین گونه صورت می‌پذیرد که بی‌عدالتی‌های این جهان، با دادگری در جهان دیگر جبران خواهند شد. بر این اساس، دین با ارائه تبیین‌های معنوی در پاسخ به مسائل غایی بشر، درک‌پذیر ساختن جهان، معنادار ساختن زندگی، توجیه پایگاه و سرنوشت خاص گروه‌های معین اجتماعی، توجیه شوربختی‌ها و مقابله با آن، به شکل مانعی بر سر راه بحران بی‌معنایی بشر عمل می‌کند. در نتیجه، دینداران که از احساس پوچی، بی‌معنایی و بی‌هدفی، کمتر رنج می‌برند، بهتر می‌توانند با شرایط سخت زندگی کنار آمده و آرامش و آسایش روانی داشته باشند

منشأ سیاست گذاری فرهنگی

سرمشق سیاست گذاری فرهنگی را می‌توان در دو سرمشق کلی خلاصه کرد: سرمشق آرمانشهر و سرمشق واقع‌گرا که بصورت جدولی به شرح ذیل بیان می‌شود:

جدول (۱) سرمشق‌های سیاست گذاری فرهنگی به نقل از (آزاد ارمکی و منوری، ۱۳۸۹):

سرمشق	آرمانگرا	واقعگرا
مبانی نظری	حکومت عهده‌دار پیاده کردن آرمانها و پالودن حوزه فرهنگ عمومی است	حکومت مسئول در نظر گرفتن واقعیات و تکرر موجود در فضای فرهنگی و اجتماعی است
معیار	تعبیر ایدئولوژیک از آرمانها	خواستها و تمایلات اقشار مختلف
منبع	ایدئولوژی	مصلحت اندیشی معطوف به مساله
روششناسی	عقلگرایی فراگیر مبتنی بر ارزشها	تحلیل هزینه - فایده، تجزیه و تحلیل عینی مشکلات
تمایزگذاری	بر مبنای حدود و ارزشها	بر مبنای اجتماعی بودن
زیان	واژگان و مفاهیم از پیش تعیین شده	اصول عقلانی و اجتماعی
محدوده عمل	فراگیر حتی شاید در حوزه خصوصی	گزینش تجربی مواضع مناسب، روابط بین فردی
هدف	سعادت انسانها	مصلح فردی و جمعی
روش عمل		و تجربه مداوم
راه درونی کردن	گردن نهادن به حدود و اوامر	عقل و محاسبه
بزار اجرا	تبلیغ و هدایت و در صورت لزوم اجبار	تبلیغات و قوانین

(۶۶)

علاوه بر دو سرمشق آرمانشهر و سرمشق واقع‌گرا که در نمودار شماره (۱) در کنار این دو سرمشق می‌توان از سرمشق توسعه‌گرایی نیز نام برد. بدین ترتیب که حکومت خود را مسؤول توسعه اقتصادی و اجتماعی دانسته و با تکیه بر منبع مصلحت‌اندیشی متخصصان امور و تبلیغات مناسب با توسعه کشور، فرهنگ توسعه را در میان مردم نهادینه کند (آزاد ارمکی و منوری، ۱۳۸۹: ۶۷). برای مطالعه سیاست گذاری عمومی رهیافت های متعددی وجود دارد که از جمله آن رهیافت ها، رهیافت سیستمی می باشد. یک سیستم عبارت است از مجموعه ای سازمان یافته از اجزاء به هم پیوسته توسط همکنش های تجویز شده، یک سیستم برای تحقق هدفی خاص یا منظوری عمومی طراحی شده است (شافرتیز و بریک، ۱۳۹۰: ۵۷).

چهارچوب نظری تحقیق

در مطالعات دین شناختی، علاوه بر کارکردهای اجتماعی آن چون انسجام بخشی، تسهیل در امر جامعه‌پذیری، تعریف ارزشها و هنجارهای اجتماعی، ارائه نظم اخلاقی و تحکیم عواطف مشترک، تقویت پایه‌های کنترل اجتماعی، مشروعیت بخشی به تنظیمات جمعی، جهت‌دهی به نهادهای اجتماعی، تنظیم و هدایت تغییرات اجتماعی، به کارکردهای فردی و روان شناختی آن نیز تأکید می‌گردد

دین عقیده‌ای صرف نیست بلکه با مراسم و مناسک همراه است که این خود نوعی حس همبستگی گروهی را تقویت می‌کند و بیانگر تأثیر و نفوذ جمع بر فرد است. دورکیم استدلال می‌کند که دین در خود، هم احساس و رفتار دارد و هم شیوه تفکر. (افروغ ۱۳۷۷: ۱۰۹)

دورکیم معتقد است که شرکت کنندگان در مناسک جمعی حس می‌کنند که با انجام دین اعمال از وقوع یک امر ناخوشایند جلوگیری می‌کنند و شرایط رسیدن به یک وضع مطلوب را فراهم می‌کنند، اما نتیجه‌ای که از انجام این مناسک حاصل می‌شود، چیزی غیر از تصورات و تفاسیر افراد است. در واقع دورکیم به تصورات و تفسیر افراد بها نمی‌دهد و همین جاست که هملیتون بر دورکیم نقد وارد می‌کند، چرا که به اعتقاد وی تصورات و تفسیرهای افراد نیز حائز اهمیت است. (هملیتون، ۱۳۷۷: ۱۷)

در واقع دورکیم به تصورات و تفسیر افراد بها نمی‌دهد و همین جاست که هملیتون بر دورکیم نقد وارد می‌کند، چرا که به اعتقاد وی تصورات و تفسیرهای افراد نیز حائز اهمیت است. (هملیتون، ۱۳۷۷: ۱۷)

اگوست کنت تحت تأثیر هابز چنین باور داشت که جوامع با زور اداره می‌شوند لیکن لازم است که همین زور عریان با آمیزه‌ای معنوی مثل دین تلطیف و قابل تحمل گردد. به نظر وی اقتدار و نفوذ معنوی وظیفه‌ای دارد تا نظم اجتماعی را حفظ کرده، آحاد جامعه را متحد ساخته و قدرت عریان و مادی را تقدیس و تلطیف نماید. (کوزر؛ ۱۳۷۰: ۵۱).

مالینوفسکی به پیروی از دورکیم، دین و جادو را به قلمرو امور مقدس متعلق می‌داند و ریشه آن را فشارهای زندگی و کنشهای عاطفی جستجو می‌کند که دین اساساً خصلتی تخلیه کننده دارد کارکردهای فردی دین به کارکردهای اجتماعی آن نیز اعتراف می‌کند و معتقد است که دین به حفظ همبستگی اجتماعی و نظارت اجتماعی بر رفتار فردی کمک می‌کند» (علیزده: ۱۳۷۷؛ ۵۱)

«دیویس» معتقد است افراد پدیده‌های نامحسوس را در قالب احکامی که برای نظم اجتماعی ضروری اند در می‌آورند. در واقع واقعیت‌های فراتجربی برای دستیابی به انسجام اجتماعی، هدفهای گروهی را با کنشهای فرد پیوند می‌زنند. او معتقد است قلمرو فراطبیعی دو کارکرد فرا جبرانی هم دارد:

۱ - با وعده دادن اینکه جهان بی معنا نیست و کیفر و پاداشی وجود دارد که کارکرد اجتماعی ایجاد می‌کند و ارزش نمایی را حفظ می‌کند.

۲ - هدفهایی که جامعه برای جهان دارد برای برخی از گروهها دست یافتنی نیستند. بنابراین دین از ناخرسندی همگان با ایجاد هدف خوبی که هر کس می‌تواند به آنها برسد جلوگیری می‌کند (سروش، ۱۳۸۰: ۷۲)

بدین منظور پس از بررسی‌های گوناگون و مشورت با پژوهشگران، از میان مدل‌های مختلف، مدل تئوریک گلاک و استارک انتخاب شد. این دو متفکر معتقدند که در همه ادیان، به رغم اختلافاتی که در جزئیات دارند، قلمروهای مشترکی وجود دارد که دینداری در آن حوزه‌ها تجلی می‌یابد. این عرصه‌ها عبارت‌اند از:

بعد اعتقادی: عبارت است از باورهایی که انتظار می‌رود پیروان آن دین به آن‌ها اعتقاد داشته باشند.

بعد تجربی: بیانگر رابطه‌ای است که بین انسان با خدا یا واقعیت غایی یا یک قدرت متعالی برقرار می‌شود. دامنه این احساس می‌تواند از وحشت تا ستایش و از تواضع تا غمگینی کشیده شود.

بعد مناسکی: شامل اعمال دینی مشخصی از قبیل عبادت، نماز، روزه داری و مانند اینها است و انتظار می‌رود پیروان در هر دین آن‌ها را به جا آورند.

بعد پیامدی: ناظر به اثرات باورها، اعمال، تجارب و دانش دینی بر زندگی روزمره پیروان است.

بعد فکری: شامل اطلاعات و دانسته‌های بنیادی در مورد معتقدات هر دین است که انتظار می‌رود پیروان هر دین آن‌ها را بدانند. در تأیید و اهمیت مدل نظری گلاک و استارک، علامه محمدتقی جعفری فرموده‌اند «به نظر می‌رسد این تقسیم بندی درباره جنبه‌های مختلف دین‌گرایی یکی از عالی‌ترین تقسیم‌بندی‌هایی است که در این زمینه انجام شده است و لذا توجه به آن برای محققان ضرورت درجه اول را دارد. بدون این تقسیم بندی، جامعه شناسی دین قطعاً ناقص خواهد بود» (ویلیم، ۱۳۷۷: ۸۱).

در ارتباط با بعد فکری اسلام باید گفت گرچه آشنایی با باورهای اصلی اسلام و قبول آن‌ها با شناخت و آگاهی بر هر مسلمانی واجب است و حتی توصیه شده که مسلمانان تاریخ اسلام را بدانند و در آیات الهی هم تفکر کنند. (سراج زاده، ۱۳۷۷: ۱۰۶).

فرهنگ و سیاست گذاری فرهنگی

فرهنگ

فرهنگ معادل واژه Culture به مفهوم جامعه‌شناختی با رویکردهای گوناگون تاریخی، روان‌شناختی و ساختار شناسانه تعریف شده است (آشوری، ۱۳۸۶: ۱۵). فرهنگ جوهره هستی و ذات زندگی آدمی است که انسان را صاحب هویت و شخصیت می‌کند و با عناصر درونی خود تنش‌های درونی جامعه را کاهش می‌دهد فرهنگ مجموعه‌ای از آداب و رسوم، عقاید و افکار، پندارها و باورها، گفتارها و کردارها ابداعات و اختراعات، هنجارها و اعتقادات، هنر و ادبیات است که طی زمان در جامعه شکل گرفته و از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و عموم اعضای

جامعه آنها را بصورت عادت به منصفه ظهور می‌رساند (ازغندی، ۱۳۸۹: ۸۵). تایلور فرهنگ را مجموعه پیچیده‌ای از علوم، دانش‌ها، هنرها، افکار، اعتقادات، آداب و رسوم، سنت‌ها و به‌طور خلاصه کلیه آموخته‌ها و عاداتی که یک انسان به‌عنوان عضو جامعه اخذ می‌کند تعریف می‌نماید و اپسنسر از فرهنگ به عنوان محیط فوق جسمانی بشر یاد می‌کند که درصدد جدا کردن فرهنگ از عوامل جسمانی و طبیعی می‌باشد (محسنی، ۱۳۸۱: ۸۵)

تعریف سیاست‌گذاری فرهنگی

فلپ برو سیاست‌گذاری عمومی را تجلی اراده حکومت در عرصه عمل (خودداری از عمل) می‌داند. (وحید، ۱۳۸۸: ۱۶). از جمله عرصه‌های مهم سیاست‌گذاری عرصه فرهنگ می‌باشد، چرا که فرهنگ یکی از مؤلفه اصلی توسعه پایدار است، لذا ضروری است، همزمان با سیاست‌گذاری در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اجتماعی، عرصه فرهنگ نیز مورد نظر سیاست‌گذاران قرار گیرد. با توجه به سیکل سیاست‌گذاری (مطابق با مدل جونز) که شامل شناخت مشکل، ارائه راه حل، تصمیم‌گیری، اجرا و ارزیابی می‌باشد صرف سیاست‌گذاری کافی نیست، چرا که بایستی برای تعیین کارآیی یا عدم کارآیی سیاست‌گذاری‌ها سیاست‌ها مورد ارزیابی و آسیب‌شناسی قرارگیرند تا درصورت عدم کارآیی سیاست‌ها تغییر و در صورت کارآیی سیاست‌ها تداوم یابند.

سیاست‌گذاری فرهنگی عبارت است از تعیین خط و مشی‌ها و راهبردهای کلان فرهنگی برای رسیدن به اهداف همکاری‌های فرهنگی، مشارکت فرهنگی، میراث فرهنگی و هویت فرهنگی که یونسکو با ارائه مفوم توسعه فرهنگی آن را برای اولین بار مطرح کرد (همایون و جعفری، ۱۳۸۷: ۱۵). همچنین سیاست‌گذاری فرهنگی به اراده دولت در ایجاد یا تحکیم و یا تغییر مقررات و تنظیمات در عرصه فرهنگ معطوف است که چنین اراده‌ای می‌تواند سلبی یا ایجاد باشد (وحید، ۱۳۸۶: ۲۲۸)

منشأ سیاست‌گذاری فرهنگی

سرمشق سیاست‌گذاری فرهنگی را می‌توان در دو سرمشق کلی خلاصه کرد: سرمشق آرمانشهر و سرمشق واقع‌گرا که بصورت جدولی به شرح ذیل بیان می‌شود:

جدول (۱) سرمشق‌های سیاست‌گذاری فرهنگی به نقل از (آزاد ارمکی و منوری، ۱۳۸۹: ۶۶)

سرمشق	آرمانگرا	واقعگرا
مبانی نظری	حکومت عهدهدار پیاده کردن آرمانها و بالودن حوزه فرهنگ عمومی است	حکومت مسئول در نظر گرفتن واقعیات و تکرر موجود در فضای فرهنگی و اجتماعی است
معیار	تعبیر ایدئولوژیک از آرمانها	خواستهها و تمایلات اقشار مختلف
منبع	ایدئولوژی	مصلحت اندیشی معطوف به مساله
روششناسی	عقلگرایی فراگیر مبتنی بر ارزشها	تحلیل هزینه - فایده، تجزیه و تحلیل عینی مشکلات
تمایزگذاری	بر مبنای حدود و ارزشها	بر مبنای اجتماعی بودن
زبان	واژگان و مفاهیم از پیش تعیین شده	اصول عقلانی و اجتماعی
محدوده عمل	فراگیر حتی شاید در حوزه خصوصی	گزینش تجربی مواضع مناسب، روابط بین فردی
هدف	سعادت انسانها	مصلح فردی و جمعی
روش عمل		نظا و تجربه مداوم
راه درونی کردن	گردن نهادن به حدود و اوامر	عقل و محاسبه
ابزار اجرا	تبلیغ و هدایت و در صورت لزوم اجبار	تبلیغات و قوانین

تجزیه و تحلیل داده ها

آمار توصیفی سوالات پژوهش

در این قسمت از پژوهش به توصیف سوالات سیاست فرهنگی و دینداری پرداخته شده

است.

داوطلب گرامی؛

پرسشنامه حاضر به منظور بررسی نگرشها و رفتارهای دینی تدوین شده است. خواهشمند است سوالات زیر را با دقت مطالعه نموده، و نزدیکترین گزینه به نظر خود را انتخاب نمایید.

الف:	سن:	جنسیت:	مدرک تحصیلی:	وضعیت تأهل:	کاملاً موافق	مخالف	کاملاً مخالف
۱- شیطان واقعاً وجود دارد							
۲- اگر ما امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنیم فساد و فحشاء همه جا را پر می کند.							
۳- در روز قیامت به اعمال و رفتار ما دقیقاً رسیدگی میشود و نیکوکاران در بهشت و بدکاران به جهنم خواهند رفت.							
۴- قرآن کلام خداست و هر چه می گوید حقیقت محض است.							
۵- این دنیای پر از ظلم و جور با ظهور حضرت مهدی(عج) پر از عدل و داد خواهد شد.							
۶- من به وجود فرشته اعتقاد دارم.							
۷- هنوز مطمئن نیستم که خدا واقعاً وجود دارد.							
ب:							
۱- کسی که به خدا ایمان دارد از مرگ نمی ترسد.							
۲- گاهی احساس می کنم به خدا نزدیک شده ام.							
۳- بدون اعتقادات دینی احساس می کنم زندگیم پوچ و بی هدف است.							
۴- هرگاه به حرم یکی از امامان و اولیاء میروم احساس معنویت عمیقی به من دست می دهد.							
۵- بعضی وقتها احساس ترس از خداوند به من دست می دهد.							
۶- گاهی احساس توبه می کنم و از خدا می خواهم تا برای جبران گناهم							

آمار توصیفی متغیر سیاست فرهنگی

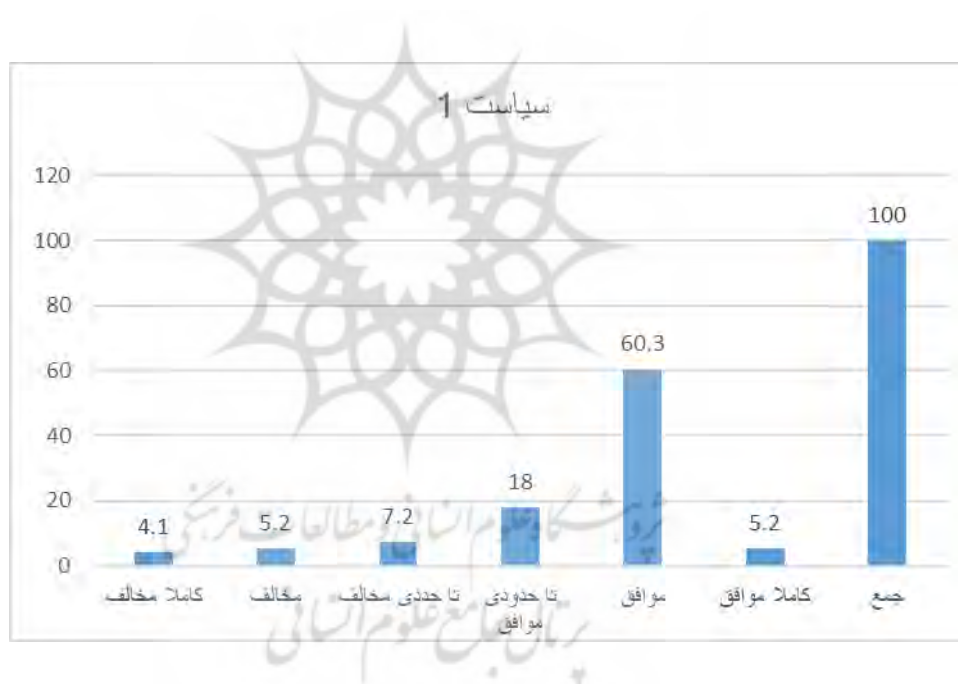
بازشناسی و ارزیابی میراث و سنن تاریخی و ملی در عرصه های مختلف دینی، علمی، ادبی

و هنری و فرهنگ عمومی

جدول (۴-۶). سیاست ۱

	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد نسبی
کاملاً مخالف	8	4.1	4.1	4.1
مخالف	10	5.2	5.2	9.3
تا حدودی مخالف	14	7.2	7.2	16.5
تا حدودی موافق	35	18.0	18.0	34.5
موافق	117	60.3	60.3	94.8
کاملاً موافق	10	5.2	5.2	100.0
جمع	194	100.0	100.0	

نمودار (۴-۶). سیاست ۱

طبق نتایج حاصل از جدول در رابطه با پیاده سازی موفق سیاست گذاری فرهنگی در رابطه

با بازشناسی و ارزیابی میراث و سنن تاریخی و ملی در عرصه های مختلف دینی، علمی، ادبی و

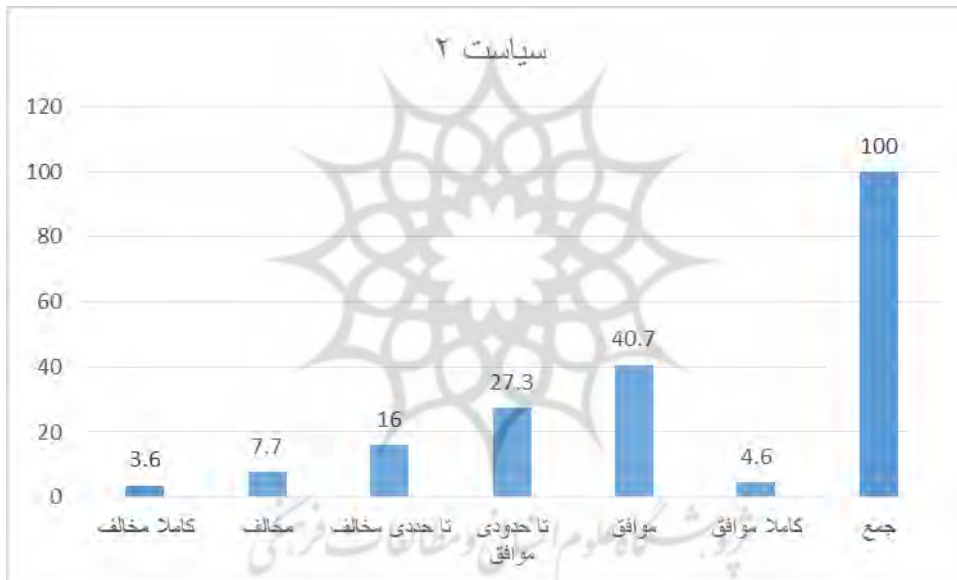
هنری و فرهنگ عمومی ، ۴.۱ درصد کاملاً مخالف، ۵.۲ درصد مخالف، ۷.۲ درصد تا حدودی

مخالف، ۱۸ درصد تا حدودی موافق، ۶۰.۳ درصد موافق و ۵.۲ درصد کاملاً موافق می باشند.

حفظ میراث اسلامی و ملی و دستاوردهای ارزشمند تمدن اسلام در ایران

جدول (۴-۷). سیاست ۲

	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کاملاً مخالف	7	3.6	3.6	3.6
مخالف	15	7.7	7.7	11.3
تا حدودی مخالف	31	16.0	16.0	27.3
تا حدودی موافق	53	27.3	27.3	54.6
موافق	79	40.7	40.7	95.4
کاملاً موافق	9	4.6	4.6	100.0
جمع	194	100.0	100.0	

نمودار (۴-۷).

سیاست ۲

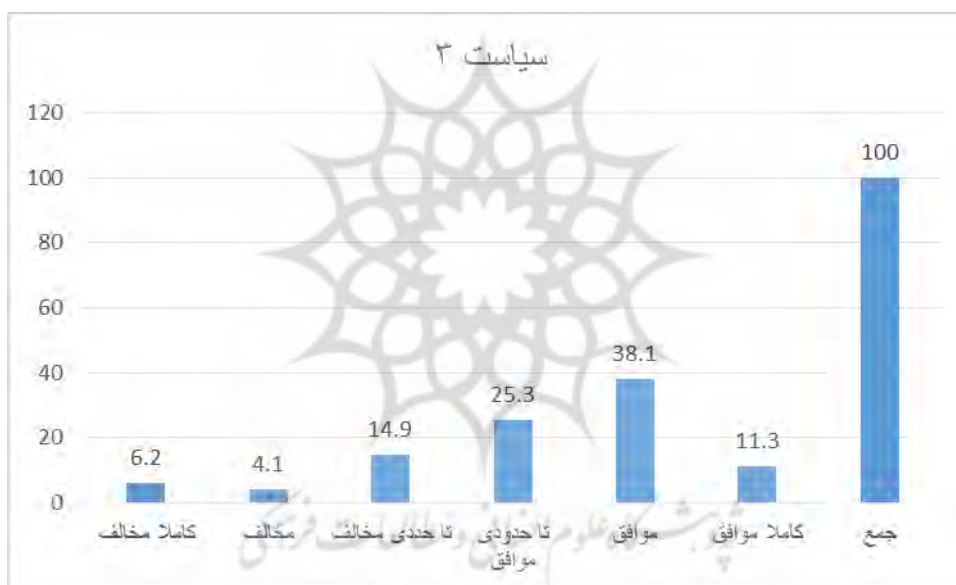
طبق نتایج حاصل از جدول در رابطه با پیاده سازی موفق سیاست گذاری فرهنگی در رابطه با حفظ میراث اسلامی و ملی و دستاوردهای ارزشمند تمدن اسلام در ایران، ۳.۶ درصد کاملاً مخالف، ۷.۷ درصد مخالف، ۱۶.۰ درصد تا حدودی مخالف، ۲۷.۳ درصد تا حدودی موافق، ۴۰.۷ درصد موافق و ۴.۶ درصد کاملاً موافق می باشند.

شناخت جامع فرهنگ و مدنیت اسلام و ایران و ترویج اخلاق و معارف اسلامی و معرفی

شخصیت های تاریخ اسلام و ایران

جدول (۴-۸). سیاست ۳

		فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
و	کاملاً مخالف	12	6.2	6.2	6.2
	مخالف	8	4.1	4.1	10.3
	تا حدودی مخالف	29	14.9	14.9	25.3
	تا حدودی موافق	49	25.3	25.3	50.5
	موافق	74	38.1	38.1	88.7
	کاملاً موافق	22	11.3	11.3	100.0
	جمع	194	100.0	100.0	

نمودار (۴-۸).

سیاست ۳

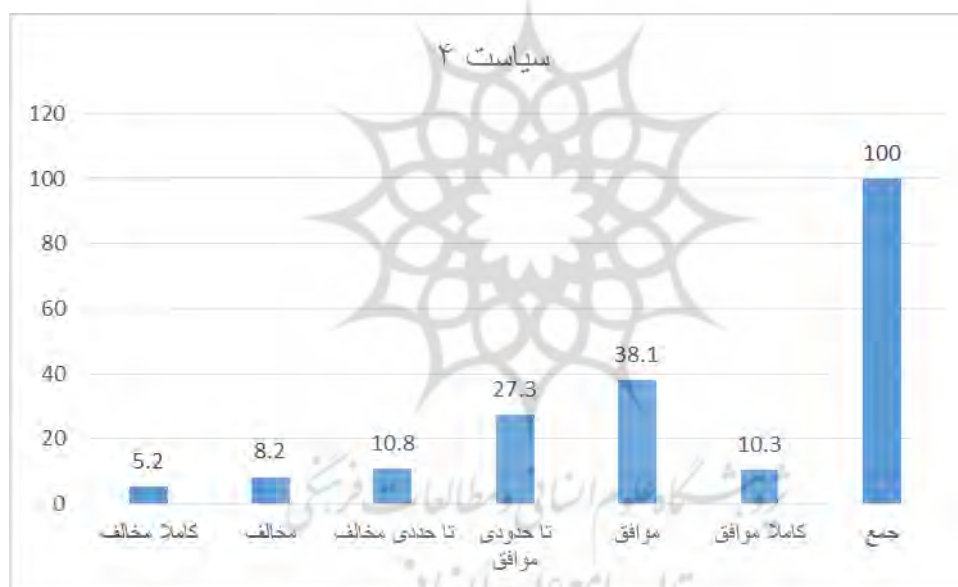
طبق نتایج حاصل از جدول در رابطه با پیاده سازی موفق سیاست گذاری فرهنگی در رابطه با شناخت جامع فرهنگ و مدنیت اسلام و ایران و ترویج اخلاق و معارف اسلامی و معرفی شخصیت های تاریخ اسلام و ایران ، ۶.۲ درصد کاملاً مخالف، ۴.۱ درصد مخالف، ۱۴.۹ درصد تا حدودی مخالف، ۲۵.۳ درصد تا حدودی موافق، ۳۸.۱ درصد موافق و ۱۱.۳ درصد کاملاً موافق می باشند.

ارتباط فعال با کشورها و ملت ها و تحکیم پیوند مودت و تقویت همبستگی با مسلمانان و

ملل دیگر جهان

جدول (۴-۹). سیاست ۴

	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کاملاً مخالف	10	5.2	5.2	5.2
مخالف	16	8.2	8.2	13.4
تا حدودی مخالف	21	10.8	10.8	24.2
تا حدودی موافق	53	27.3	27.3	51.5
موافق	74	38.1	38.1	89.7
کاملاً موافق	20	10.3	10.3	100.0
جمع	194	100.0	100.0	

نمودار (۴-۹).

سیاست ۴

طبق نتایج حاصل از جدول در رابطه با پیاده سازی موفق سیاست گذاری فرهنگی در رابطه

با ارتباط فعال با کشورها و ملت ها و تحکیم پیوند مودت و تقویت همبستگی با مسلمانان و ملل

دیگر جهان، ۵.۲ درصد کاملاً مخالف، ۸.۲ درصد مخالف، ۱۰.۸ درصد تا حدودی مخالف، ۲۷.۳

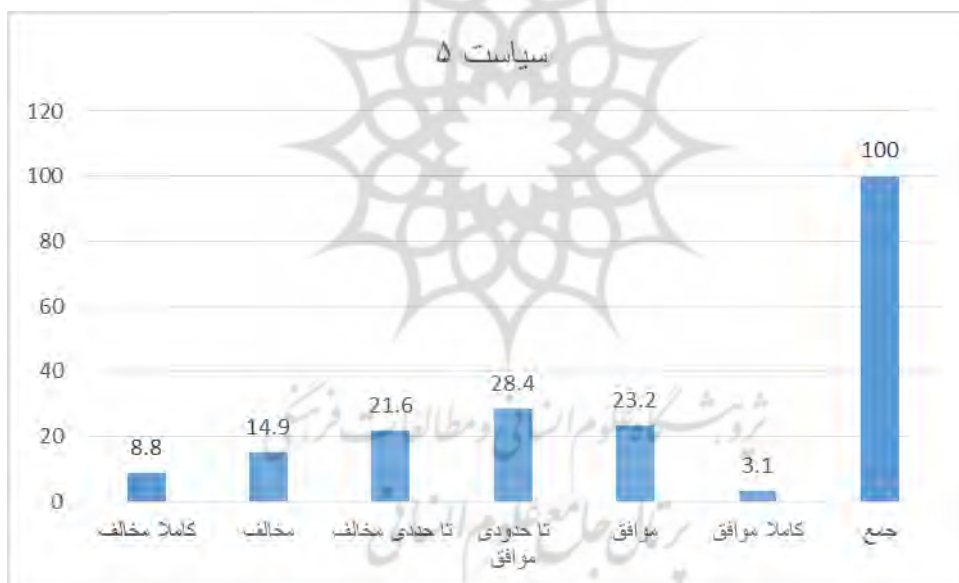
درصد تا حدودی موافق، ۳۸.۱ درصد موافق و ۱۰.۳ درصد کاملاً موافق می باشند.

شناخت فرهنگ و تجربه های بشری و استفاده از دستاوردهای علمی و فرهنگی جهانی با

بهره گیری از کلیه روش ها و ابزارهای مفید و مناسب

جدول (۴-۱۰). سیاست ۵

	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کاملا مخالف	17	8.8	8.8	8.8
مخالف	29	14.9	14.9	23.7
تا حدودی مخالف	42	21.6	21.6	45.4
تا حدودی موافق	55	28.4	28.4	73.7
موافق	45	23.2	23.2	96.9
کاملا موافق	6	3.1	3.1	100.0
جمع	194	100.0	100.0	

نمودار (۴-۱۰).

سیاست ۵

طبق نتایج حاصل از جدول در رابطه با پیاده سازی موفق سیاست گذاری فرهنگی در رابطه با شناخت فرهنگ و تجربه های بشری و استفاده از دستاوردهای علمی و فرهنگی جهانی با بهره گیری از کلیه روش ها و ابزارهای مفید و مناسب، ۸.۸ درصد کاملاً مخالف، ۱۴.۹ درصد مخالف، ۲۱.۶ درصد تا حدودی مخالف، ۲۸.۴ درصد تا حدودی موافق، ۲۳.۱ درصد موافق و ۳.۱ درصد کاملاً موافق می باشند.

شناخت فرهنگ و تجربه های بشری و استفاده از دستاوردهای علمی و فرهنگی جهانی با بهره گیری از کلیه روش ها و ابزارهای مفید و مناسب

نرمال بودن داده‌ها:

یکی از پیش فرض‌های مهم جهت بررسی سؤالات و فرضیات پژوهش در آزمون‌های آماری بررسی نحوه توزیع داده‌ها است. چنانچه داده‌ها دارای توزیع نرمال باشند می‌توان از آزمون‌های پارامتری برای بررسی فرضیات استفاده کرد و در صورت عدم برقراری فرض نرمال از آزمون‌های ناپارامتری استفاده می‌شود. قبل از بررسی فرضیات تحقیق، نرمال بودن متغیرهای مطالعه مورد بررسی قرار گرفت. یکی از راه‌های بررسی توزیع داده‌ها استفاده از ضرایب چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش است. قبل از بررسی فرضیات و محاسبه همبستگی، آزمون کولموگروف اسمیرنوف را برای بررسی نرمال بودن متغیرها استفاده می‌شود بنابراین برای تمامی متغیرها نرمال بوده داده‌ها برقرار است؛ بنابراین برای بررسی سؤال‌های پژوهش می‌توان از آزمون‌های آماری پارامتریک (آزمون‌هایی که به شرط نرمال بودن نیازمند هستند) استفاده کرد. که طبق جدول نرمالیت، متغیرهای پژوهش نرمال می‌باشند.

جدول (۴-۵۸). بررسی نرمالیتی در میان متغیرهای پژوهش

متغیر	آماره Z	مقدار معناداری (p)	چولگی	کشیدگی
سیاست گذاری فرهنگی	۱/۱۸	۰/۱۵۲	-۰/۶۵	-۰/۰۱۷
دینداری	۱/۱۳	۰/۳۷۶	-۰/۴۹۰	-۰/۲۳۱

استقلال خطاها ۹:

در این پیش فرض، بایستی خطاهای الگو (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش‌بینی شده توسط معادله پیش‌بینی) از یکدیگر مستقل باشند. به منظور بررسی استقلال خطاها از یکدیگر، از آزمون دوربین-واتسون ۱۰ استفاده می‌شود. اگر این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد به معنی عدم وجود خودهمبستگی در میان باقیمانده‌ها است. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر مقدار آماره دوربین واتسون (۱/۴۵) و (۱/۵۵) به دست آمده است، می‌توان گفت خطاها ناهمبسته‌اند.

آزمون سؤالات پژوهش

سوال اصلی:

- آیا بین میزان شناخت از سیاست گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی شهروندان تهران از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ رابطه ای وجود دارد ؟

برای آزمون این فرضیه پس از ویرایش های لازم بر روی گویه های متغیر مربوطه از آزمون معنی داری پیرسون استفاده شده است. نتایج به دست آمده به شرح زیر توضیح داده می شود:

بین میزان شناخت از سیاست گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده (Sig=0.000) کمتر از آلفای تحقیق (a=0.05) می باشد، پس نتیجه کلی این است که میزان شناخت از سیاست گذاری فرهنگی بر دینداری اجتماعی تأثیر دارد. مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد.

جدول (۴-۵۹). همبستگی پیرسون

		سیاست گذاری فرهنگی	دینداری
سیاست گذاری فرهنگی	همبستگی پیرسون	1	.757**
	درجه معناداری		.000
	تعداد	194	194
دینداری	همبستگی پیرسون	.757**	1
	درجه معناداری	.000	
	تعداد	194	194
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

جهت بررسی میزان تأثیر به صورت برازش مدل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به آن پرداخته شده است.

۴-۴-۲. برازش مدل رگرسیونی

تجزیه و تحلیل رگرسیونی یکی از روش های بررسی تأثیرات علت و معلولی عوامل بر یکدیگر است که ساده ترین مدل رگرسیون، رگرسیون خطی است که به صورت زیر نشان داده می شود.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \epsilon_i$$

در این مدل همان طور که مشاهده می شود X متغیر مستقل و Y متغیر وابسته است. با استفاده از این مدل می توان نشان داد که تغییرات X چقدر بر متغیر Y تأثیر گذار است. لذا جهت بررسی و ارائه مدل بین سیاست گذاری فرهنگی X و دینداری Y ، پس از بررسی شاخص های کفایت مدل که در جدول زیر آمده است به ارائه مدل برازش یافته پرداخته خواهد شد.

جدول (۴-۶۰). برازش مدل رگرسیونی

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تبیین تصحیح شده	انحراف استاندارد
1	.757a	.573	.570	10.13965

با توجه به اماره‌های جدول... می‌توان چنین عنوان کرد که ضریب همبستگی برابر ۰.۷۵۷ است. مقدار ضریب تعیین ۰.۵۷۳ به دست آمده و این مقدار نشان می‌دهد که ۰.۵۷۳ درصد تغییرات سیاست گذاری فرهنگی به دینداری مربوط می‌شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی‌گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود؛ که آن‌هم در این آزمون برابر ۰.۵۷۰ می‌باشد.

جدول (۴-۶۱). تحلیل واریانس رگرسیون

درجه معناداری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
.000b	257.308	26454.451	1	26454.451	1 اثر رگرسیونی
		102.813	192	19740.007	باقیمانده
			193	46194.459	کل

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این اماره برابر ۰.۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig}=0.000$) دارد.

جدول (۴-۶۲). مدل رگرسیون

درجه معناداری	t	ضریب استاندارد		مدل
		B	Std. Error	
.029	2.200	12.350	5.614	(Constant)
.000	16.041	.772	.048	sisatfarhangi

با ارتقای یک واحد سیاست گذاری فرهنگی، ۰.۷۷۲ واحد دینداری ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می‌دهد که این ضریب معنی‌دار بوده ($\text{sig}=0.000$) و در دینداری مؤثر است.

سوال های فرعی :

۱- میزان شناخت شهروندان تهران از سیاست گذاری فرهنگی کشور تا چه اندازه است ؟

جدول (۴-۶۳). واریانس یک طرفه

95% Confidence Interval of the Difference		تفاوت میانگین	درجه معناداری	درجه آزادی	آماره t	میانگین انحراف معیار	انحراف معیار	میانگین
پایین ترین	بالاترین							
26.775 7	22.482 1	24.6288 7	.000	193	22.62 7	1.0884 6	15.1605 0	115.628 9

طبق نتایج جدول، برای سنجش سیاست گذاری فرهنگی از ۲۸ سوال تشکیل شده است که حداقل نمره ۲۸ و حداکثر ۹۷.۵ است و میانگین به دست آمده ۱۱۵.۶۲ بیشتر از حد متوسط است و انحراف معیار ۱۵.۱۶ است و با توجه به مقدار درجه معناداری ۰.۰۰۰ است و کمتر از ۰.۰۰۱ است و آماره t، مثبت است که ۲۲.۶۲۷ است، نشان می دهد که میزان شناخت مردم از سیاست گذاری فرهنگی بالاتر از حد متوسط است.

۲- میزان دینداری اجتماعی شهروندان تهران چقدر است ؟

جدول (۴-۶۴). واریانس یک طرفه

95% Confidence Interval of the Difference		تفاوت میانگین	درجه معناداری	درجه آزادی	آماره t	میانگین انحراف معیار	انحراف معیار	میانگین
پایین ترین	بالاترین							
25.835 1	21.453 6	23.6443 3	.000	193	21.28 7	1.1107 5	15.4709 3	101.644 3

طبق نتایج جدول، متغیر دینداری از ۲۶ سوال تشکیل شده است که حداقل نمره ۲۶ و حداکثر نمره ۹۱ است و میانگین ۱۰۱.۶۴ است و بیشتر از حد متوسط است و انحراف معیار ۱۵.۴۷ است و با توجه به مقدار درجه معناداری ۰.۰۰۰ است و کمتر از ۰.۰۰۱ است و آماره t، مثبت است که ۲۱.۲۸ است، نشان می دهد که میزان دینداری اجتماعی شهروندان تهران بالاتر از حد متوسط است.

بحث و نتیجه گیری

- آیا بین میزان شناخت از سیاست گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی شهروندان تهران از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ رابطه ای وجود دارد؟

بین میزان شناخت از سیاست گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی همبستگی معنی داری وجود دارد، چراکه سطح معنی داری به دست آمده ($\text{Sig}=0.000$) کمتر از آلفای تحقیق ($\alpha=0.05$) می باشد، پس نتیجه کلی این است که میزان شناخت از سیاست گذاری فرهنگی بر دینداری اجتماعی تأثیر دارد. مقدار همبستگی بین دو متغیر در سطح خوبی قرار دارد و از لحاظ آماری قابل قبول می باشد.

ضریب همبستگی برابر ۰.۷۵۷ است. مقدار ضریب تعیین ۰.۵۷۳ به دست آمده و این مقدار نشان می دهد که ۰.۵۷۳ درصد تغییرات سیاست گذاری فرهنگی به دینداری مربوط می شود و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. البته اشکال این روش این است که تعداد درجه آزادی را در نظر نمی گیرد به همین دلیل برای رفع این مشکل معمولاً از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می شود؛ که آن هم در این آزمون برابر ۰.۵۷۰ می باشد

نتایج تحلیل واریانس نشان می دهد که سطح معنی داری محاسبه شده برای این اماره برابر ۰.۰۰۰ بوده و نشان از معنی دار بودن رگرسیون در سطح ۹۹٪ ($\text{Sig}=0.000$) دارد. با ارتقای یک واحد سیاست گذاری فرهنگی، ۰.۷۷۲ واحد دینداری ارتقا پیدا خواهد کرد. آزمون t مربوط به ضریب رگرسیون در جدول نشان می دهد که این ضریب معنی دار بوده ($\text{sig}=0.000$) و در دینداری مؤثر است.

در تبیین فرضیه پژوهش می توان بیان داشت،

هدف سیاست گذاری فرهنگی بایستی معطوف به فراهم آوردن شرایط مناسب برای شکوفایی استعداد انسان ها و اشاعه خلاقیت و نوآوری باشد و طبعاً چنین امری بدون مشارکت مردم امکان ناپذیر است و این خود در گرو ارتباط متقابل میان ملت و دولت است دولت زمانی می تواند در امور فرهنگی کارآمد باشد که فضائی فراهم آورد تا در آن شهروندان احساس قدرت کنند و باید وزن مسئولیت دولت به نفع افزایش نهادهای غیردولتی کاهش یابد، دولت میتواند با فراهم آوردن چارچوب حقوقی، سیستم نظارتی و ارزیابی بستر مناسب را برای فعالیت های فرهنگی فراهم و از نهادهای مردمی و غیردولتی حمایت کند دولت باید ضمن سیاست گذاری های هدایت کننده و تشویقی در امور فرهنگی میدان را برای اجرای برنامه های فرهنگی به نهادهای اجتماعی و فرهنگی جامعه واگذار نماید، نهادهایی مانند خانواده، مدرسه، دانشگاه، حوزه های علمیه و انجمن های علمی (ناظمی اردکانی و کشاورز، ۱۳۸۵). بایستی بین نهادها و دستگاه های متولی سیاست گذاری فرهنگی به عنوان یک بخش یک رابطه ارگانیک و تعریف شده وجود داشته باشد و از هرگونه تداخل وظایف و موازی کاری ها به

جهت اجتناب از هزینه‌های اضافی ممانعت نمود ضمن اینکه بایستی به همکاری‌های بین‌المللی در عرصه سیاست‌گذاری فرهنگی با حفظ اصول و آرمان‌های انقلاب اسلامی به عنوان یک فرصت طلایی نگریست. هنگامی که سیاست‌گذاری فرهنگی در سطح بالایی باشد، سبب می‌شود که دینداری افزایش می‌یابد. از نظر دورکیم، دین چیزی جز نیروی جمعی جامعه بر افراد نیست، دین نظام فکری است که افراد، جامعه‌ها و وسیله‌ها به خودشان باز می‌نمایانند و روابط مهم و در ضمن صمیمانه‌شان را با جامعه از این طریق بیان می‌کنند. مراسم دینی هم انگیزه اشتیاق جمعی و چشمه ابداع است و هم در عین حال تجدید عهد و پیمان به عقاید و سمبل‌های موجود را باعث می‌شود و برای همین تجدید عهد است که مراسم به طور تکراری و دوره‌ای انجام می‌شود...

سوال‌های فرعی

۱- میزان شناخت شهروندان تهران از سیاست‌گذاری فرهنگی کشور تا چه اندازه است؟ طبق نتایج جدول، برای سنجش سیاست‌گذاری فرهنگی از ۲۸ سوال تشکیل شده است که حداقل نمره ۲۸ و حداکثر ۹۷.۵ است و میانگین به دست آمده ۱۱۵.۶۲ بیشتر از حد متوسط است و انحراف معیار ۱۵.۱۶ است و با توجه به مقدار درجه معناداری ۰.۰۰۰ است و کمتر از ۰.۰۰۱ است و اماره t مثبت است که ۲۲.۶۲۷ است، نشان می‌دهد که میزان شناخت مردم از سیاست‌گذاری فرهنگی بالاتر از حد متوسط است.

بدیهی است که هرچقدر میزان برخورداری شهروندان از حقوق فرهنگی بیشتر؛ باشد روند توسعه فرهنگی کشور شتاب بیشتری به خود می‌گیرد. حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی و به تبع آن ساختار فرهنگی در هر جامعه به عنوان عوامل اصلی شاخه بخش به آفرینش‌های هنری، تحت تاثیر قوانین حاکم در ساخت سیاسی اجتماعی آن جامعه شکل می‌گیرد. چنانچه اشاره شد نقش ساخت سیاسی در این زمینه در برگیرنده طیف وسیعی از دخالت‌های تا دخالت حداقلی است که دو نقش تصدی‌گری تا نظارت و دو گونه از دولت‌های حداکثری و حداقلی را به وجود می‌آورد. گفته شد که دولت هنگامی می‌تواند نقش موثر خود را در عرصه فرهنگ ایفا کند که «نقش سیاست‌گذارانه و نظارتی» را به جای نقش «اجرایی و تصدی‌گرایانه» در کانون برنامه‌ها و اقدامات خود قرار دهد.

هر چند سیاست‌گذاری فرهنگی مجموعه‌ای از فرآیندهای سازمانی مرتبط با برنامه‌ریزی فرهنگی را در بر می‌گیرد. مجموعه‌ای از خط‌مشی‌های هدایت، توزیع، تولید و مصرف کالاها و خدمات فرهنگی در یک جامعه معین را گویند. براین اساس پشت هر سیاست‌گذاری فرهنگی یک سیاست فرهنگی است. با این اوصاف با گذشت سه دهه از حیات جمهوری اسلامی و ملاحظه آنچه در حوزه فرهنگ در سه دهه واقع شده است، نوعی بی‌تناسبی بین اهداف موردنظر، میزان

تلاش انجام شده، شکل و محتوای برنامه ریزی های صورت گرفته و نتایج به دست آمده و این بی تناسبی و نگرانی نسبت به مسائل و وضعیت فرهنگی جامعه، مکررا در گفتار مسئولان کشور و افراد جامعه و شنیده دیده می شود. بنابراین دست نیافتنی بودن اهداف، عدم برنامه ریزی صحیح بی توجهی سیاستگذاری های فرهنگی به تغییرات محیطی فرهنگی در جهان، تغییرات و نسلی کنار گذاردن این اهداف از سوی نسل جدید و نظایر آن ملموس هست.

۲- میزان دینداری اجتماعی شهروندان تهران چقدر است؟

طبق نتایج جدول، متغیر دینداری از ۲۶ سوال تشکیل شده است که حداقل نمره ۲۶ و حداکثر نمره ۹۱ است و میانگین ۱۰۱.۶۴ است و بیشتر از حد متوسط است و انحراف معیار ۱۵.۴۷ است و با توجه به مقدار درجه معناداری ۰.۰۰۰ است و کمتر از ۰.۰۰۱ است و اماره t مثبت است که ۲۱.۲۸ است، نشان می دهد که میزان دینداری اجتماعی شهروندان تهران بالاتر از حد متوسط است.

این گلهارت می گوید به طور کلی اهمیت مذهب در کشورهای توسعه یافته کاهش یافته است، اما در کشورهایی که رکود اقتصادی و بی ثباتی سیاسی را تجربه می کنند مذهب نوز قوی باقی مانده است. میزان دینداری در شهر تهران نیز همین گونه است. هر چه ارزش های دینی، فرهنگی و اخلاقی تقویت شده باشد رفتار افراد نیز قابل پیش بینی می شود، چرا که افراد در چارچوب قواعد خاصی رفتار می کنند؛ بنابراین قابلیت اعتماد افراد بیشتر و مناسبات اجتماعی روان تر و کم هزینه تر صورت می گیرد.

یکی از کارکردهای مهم دین در تاریخ، ایجاد اعتماد و اطمینان اجتماعی است که در دوران گذار تضعیف می شود و این تضعیف پیش از این که ارزش های مدرن جایگزین آن شود اتفاق می افتد. پس در دوران گذار ارزش های سنتی کاهش پیدا می کنند در حالی که هنوز ارزش های دنیای مدرن جایگزین آن نشده است که این امر زمینه ساز تضعیف اعتماد اجتماعی و به تبع آن تضعیف دینداری اجتماعی می شود.

دین در ایجاد حس هویت در شهروندان نقش مهمی دارد. حس تعلق دینی اغلب بر فهم افراد از هویتشان تاثیر می گذارد و بر اساس چنین حس تعلق و هویت خاصی، بسیاری از اعمال افراد، با ارجوع به هویت آنان به عنوان یک مسیحی یا مسلمان و... درک می شود.

۱-۱. پیشنهادات پژوهش

پیشنهاد می شود تدوین و برنامه ریزی جامع آگاه سازی در زمینه سیاست گذاری فرهنگی که زمینه را برای شناخت و گسترش آن فراهم سازند.

پیشنهاد می شود محدودیت ها، منابع و اوپویت بندی نیازها در گروه های مختلف و اقلیتها در جامعه در حوزه دینداری اجتماعی شناسایی شوند.

پیشنهاد می‌گردد اولویت قرار دادن آگاهی از سیاست‌گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی در نظام‌های آموزشی و ضرورت آشنایی و آماده‌سازی فراهم شود به ویژه جوامعی که در ماهیت خود از تنوع فرهنگی قابل توجهی برخوردار هستند.

توجه و تلاش فرهنگی بیشتر در جهت ارتقا و تعمیق فرهنگ دینی توسط مسئولان فرهنگی را گوشزد می‌نماید و مسئولان باید بیش از پیش در این زمینه تلاش کنند. در این باره لازم است که مسئولان فرهنگی با توجه به علایق جوانان از ابزارها و رسانه‌های جدید و مورد علاقه جوانان بیشتر استفاده کنند

سیاست‌گذاری فرهنگی بر دینداری اجتماعی تاثیر گذاشته است. متولیان دینی کشور، روحانیون و دینداران باید به بعد اجتماعی دین توجه وافر داشته باشند و در تقویت آن بکوشند و فراموش نکنند که رعایت اعمال دینی از پایه‌های مهم دینداری است و به خصوص در میان جوانان باید به این امر مهم توجه خاصی مبذول کرد.

هدایت و تنظیم رفتارها و کنش‌های اخلاق مدار و ایثارگرایانه جامعه ایرانی از سوی نهادهای مدنی، روشنفکران (و الزاماً غیردولتی) موجب ارتقاء کارکردهای اجتماعی این نظام و در نتیجه تداوم و بقاء آن میشود که موجب دینداری اجتماعی می‌گردد.

۲-۱- پیشنهادات برای تحقیقات آتی

پیشنهاد می‌گردد در تحقیقات آتی، نقش تعدیل‌گر متغیرهای سن و تحصیلات را در سیاست‌گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد.

پیشنهاد می‌گردد در تحقیقات آتی، موضوع پژوهش در بین سایر شهرها نیز مورد بررسی قرار گیرد.

پیشنهاد می‌گردد در تحقیقات آتی؛ موانع و مشکلات بر سر راه سیاست‌گذاری فرهنگی و دینداری اجتماعی را مورد بررسی قرار دهند.

۳-۱- محدودیت‌های پژوهش

محدودیت ذاتی پرسشنامه: از آنجایی که پرسشنامه، ادراک افراد از واقعیت را می‌سنجد، این احتمال را نباید نادیده گرفت که ادراک افراد، ممکن است کاملاً با واقعیت انطباق نداشته باشد. اصول پرسشنامه در ذات خود دارای محدودیت‌های فراوانی است که نمی‌تواند به صورت عمیق وارد نگرش‌ها و سلیقه‌ی افراد شود و باید از ابزار دیگری برای جمع‌آوری داده‌ها مثل مصاحبه نیز استفاده شود.

عدم دقت در پاسخگویی نسبت به مؤثر واقع شدن و مفید بودن نتایج این تحقیق و تحقیقات مشابه که می‌تواند نتایج تحقیق را تحت تأثیر قرار دهد.

افراد به دلیل ضیق وقت و ترس از نتیجه، سعی می‌کردند از تکمیل پرسشنامه‌ها خودداری نمایند و به همین دلیل صحبت با آنها و کسب رضایت آنها محقق را با مشکل مواجه می‌نمود.

- ابراهیم بای سلامی، غلامحیدر (۱۳۸۵)، «فرهنگ و سیاست گذاری در ایران»، مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۵، بهار و تابستان، صص ۲۱۳-۲۳۴.
- ارمکی، تقی و نوح منوری (۱۳۸۹)، «ارائه مدلی برای تحلیل محتوای سیاست‌های فرهنگی»، مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۲۰، پاییز، صص ۴۷-۷۶.
- ازغندی، علیرضا (۱۳۸۹)، درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران، تهران، نشر قوس، چاپ دوم.
- اشتریان، کیومرث (۱۳۸۵)، «سخنرانی در خصوص آسیب‌شناسی فرآیند سیاست گذاری عمومی در ایران: بررسی اجرای سیاست‌ها و موانع و مشکلات فراروی آن»، دفتر مطالعات سیاسی وزارت کشور، ۱۹ دی ماه.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۹۴)، «سخنرانی درباره آسیب‌های فرهنگی»، همایش ملی دانشجویی جامعه‌شناسی توسعه، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- آشوری، داریوش (۱۳۸۶)، تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ، تهران، نشر آگه، چاپ سوم.
- ذکایی، سعید، محمد شفیعی، سمیه سادات (۱۳۸۹)، «کالبد شکافی سیاست گذاری فرهنگی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۲۰، پاییز، صص ۱۲۰-۷۷.
- رضایی، علیرضا (۱۳۸۷)، «آسیب‌شناسی فرهنگی؛ تبیین مفهومی، نظری و راهبردی»، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال دوم، شماره‌های ۱۸-۱۷، خرداد و تیر، صص ۷۴-۸۱.
- زیباکلام، صادق (۱۳۹۴)، «نامه سرگشاده به علی مطهری پیرامون بودجه فرهنگی ۱۳۹۴»، به نشانی: <http://www.zibakalam.com/new/2027>
- سریع‌القلم، محمود (۱۳۸۱)، عقلانیت و آینده توسعه‌یافتگی ایران، تهران، مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه، چاپ دوم.
- سلیمی، حسین (۱۳۸۲)، سیاست‌پذیری فرهنگ، به اهتمام مجید وحید، تهران، انتشارات باز.
- سیف‌زاده، حسین (۱۳۸۲)، سیاست گذاری فرهنگی و میزان مداخله دولت در آن، تأملی نظری، به اهتمام مجید وحید، تهران، انتشارات باز.
- شافیرتز، جی.ام؛ و کریستوفر پی. بریک (۱۳۹۰)، سیاست گذاری عمومی در ایالات متحده آمریکا، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- محسنی، منوچهر (۱۳۸۱)، مقدمات جامعه‌شناسی، تهران، نشر دوران، چاپ هجدهم.
- مشکی، اصغر و علی‌اصغر پورعزت (۱۳۸۱)، «مدیریت فرهنگ جامعه»، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره ۸، بهار، صص ۶۸-۹۶.

وحید، مجید (۱۳۸۴ الف)، «نگاهی به مشکل سیاست گذاری عمومی در ایران در قالب جامعه‌شناسی سازمان‌ها و با بهره‌گیری از مفهوم مرجعیت»، فصلنامه سیاست، شماره ۶۹، پاییز، صص ۳۱۷-۳۲۹.

وحید، مجید (۱۳۸۴ ب)، «جستاری پیرامون مشکل سیاست گذاری در ایران»، فصلنامه سیاست، شماره ۶۷، بهار، صص ۲۶۱-۲۷۳.

وحید، مجید (۱۳۸۸)، «بختی در سیاست گذاری فرهنگی»، فصلنامه سیاست، دوره ۳۷، شماره ۳، پاییز، صص ۲۸۷-۳۰۶.

همایون، محمدهادی و نادر جعفری (۱۳۸۷)، «درآمدی بر مفهوم و روش سیاست گذاری فرهنگی»، فصلنامه اندیشه مدیریت، سال دوم، شماره ۲، پاییز و زمستان، صص ۳۶-۵. همیلتون، ملکم، جامعه‌شناسی دین، محسن ثلاثی، نشر تبیان ۱۳۷۷

